

Macůrek, Josef

**Hospodářská situace ; Její odraz v čs. vztazích (v oblasti zemědělství, řemesla, obchodu)**

In: Macůrek, Josef. *České země a Slovensko (1620-1750) : studie z dějin politických, hospodářských a interetnických vztahů*. Vyd. 1. Brno: Universita J.E. Purkyně, 1969, pp. 19-37

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/120292>

Access Date: 18. 02. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

## II.

# HOSPODÁŘSKÁ SITUACE. JEJÍ ODRAZ V ČS. VZTAZÍCH (V OBLASTI ZEMĚDĚLSTVÍ, ŘEMESLA, OBCHODU)

*Obsah: Zásadní linie zemědělského podnikání v českých zemích a na Slovensku za 30leté války, v 2. pol. 17. a poč. 18. století. — Expanse zemědělského podnikání směrem k hranicím moravsko-slovenským a těšínsko-slovenským. — Spory o pohraniční území. — Účast poddaných při sporech moravsko-slovenských a těšínsko-slovenských. — Hospodářské a společenské pozadí sporů. — Úsilí o zmírnění pohraničních třenic a jeho výsledky. — Dosavadní práce (české i slovenské) o řemeslné výrobě v letech 1620–1750. — Prameny k novému řešení. — Nedostatky jejich. — Vývoj řemeslné výroby v pozadí vzájemných čs. styků. — Vzájemné styky v řemeslné výrobě. — Dosavadní literatura o obchodních čs. vztazích 17.–18. století. — Nové prameny k tomu. — Předpoklady a podmínky vzájemného obchodního ruchu. — Překážky v rozvoji obchodních styků (různost vah, měr, mincí, instituce třicátníků). — Účast majitelů velkého pozemkového vlastnictví v čs. obchodu. — Účast přímých výrobců, tj. řemeslníků a obchodníků z povolání. — Účast domácího a cizího živlu. — Národnost obchodníků. — Trh a velikost zbožní směny. — Úloha úvěru. — Závěr o vývoji čs. obchodních styků.*

V popředí české i slovenské ekonomiky 17./18. století byla výroba zemědělská. Tato se soustřeďovala nejen na velkém pozemkovém vlastnictví, na feudálním velkostatku; měla důležitou základnu také v poddanských hospodářstvích.

Vývoj vrchnostenského i selského hospodářského podnikání — ať už jde o Moravu, Těšínsko či severozápadní Slovensko, k nimž v úvaze této třeba především přihlížet — v 17. a 1. polovině 18. století, není ještě soustavně zpracován. Ale už na základě dosavadních studií<sup>1</sup> lze říci, že vývoj velkého i menšího pozemkového vlastnictví prožíval tu i tam za 30leté války i po ní rozličné krize a změny. Rok 1620 neznamenal sice nikde ve jmenovaném území — ukazují na to také čs. hospodářské styky — nějaký zjevný a náhlý zlom. Nelze to říci ani o nejbližších letech, aspoň ne o celém uvedeném

<sup>1</sup> J. V á l k a, *Panství uherskobrodské v 17. stol. Hospodářský vývoj a sociální situace na moravském pohraničním dominiu v období 2. znevolnění*. Disertační práce, Brno 1952. — J. W a t z k a, *Vývin majerského hospodárenia na trenčinskom i bánovskom panstve od polovice 16. do konca 18. storočia*. Historické štúdie I, Bratislava 1955, str. 50–104. — P. H o r v á t h, *Poddaný ľud na Slovensku v 1. pol. 18. stor.*, Bratislava 1963. — A. G á c s o v á, *Boje slovenského ľudu proti feudálnemu spoločenskému poriadku. Dokumenty k protifeudálnym bojom slovenského ľudu*, Bratislava 1955.

území. Např. na uherskobrodském panství, ležícím při moravsko-slovenském pohraničí, které bylo vždy a také v této době důležitým spojovacím článkem čs. vztahů i styků, prvá dvě desetiletí 30leté války hospodářství feudálního uhersko-brodského velkostatku neochromila. Velkostatek tento využíval v prvních letech 30leté války dokonce svých starších hospodářských zásob a těžil z nich co proto, prodávaje je za vysoké ceny jak někdejšímu královskému městu, tj. Uherskému Brodu, které se ve vlastnictví rodu Kouniců stalo fakticky poddanskou vesnicí a zadlužovalo se, tak na slovenské Pováží. Uherskobrodský velkostatek opanoval hospodářsky jiho-východní Moravu a jeho vrchnostenské dvory rozšiřovaly i za 30leté války svůj osev obilnin.<sup>2</sup> Velké hospodářské převraty přinesly na Uherskobrodsku i jinde na Moravě teprve další desetiletí 30leté války. Válka se stala ve své druhé fázi osudnou, ať už jde o vývoj velkostatku či o hospodářství poddaných. Mnoho vrchnostenských dvorů padlo tehdy za oběť anebo se ocitlo v krizi. Stejně tomu bylo s hospodářstvím poddaných.

Skutečnou katastrofou v tom i jiném ohledu se stalo poslední desetiletí 30leté války (tzv. její švédské období). Všude se objevil nápadný hospodářský pokles. Zkáza stihla vrchnostenské hospodaření, které se dostalo do vleklé krize, hospodářství polozemědělských měst i hospodářství sel-ských poddaných. Dlouhý pobyt cizích vojsk v zemi přivedl do jednotlivých oblastí střední a východní Moravy velké hrůzy. Obyvatelstvo bylo místy vybito, místy samo opouštělo vypálené grunty a hledalo půdu i obživu jinde.

Na Slovensku byla tehdy situace poněkud jiná; ale i slovenský kraj trpěl průchody domácích i cizích vojsk. Odrazila se tam také expanze Turků ve střední Evropě, která počátkem 2. poloviny 17. století (v tzv. svatogotthardském míru r. 1664) vrcholila. Z ohrožených jihoslovenských území se tlačila šlechta i selské obyvatelstvo na sever, do míst bezpečnějších a k horám. V souvislosti s tím se jevila stále více potřeba hledat obživu pro obyvatelstvo domácí i příšle z jihu, a to vesměs na úkor dosud málo využitých a málo obdělávaných horských prostorů.

Vyústilo-li ukončení 30leté války také v oblasti západních Karpat tu menším, tam větším úpadkem či hospodářským poklesem, v 2. polovině 17. a počátkem 18. století vracel se feudální velkostatek moravský, těšínský i západoslovenský, i když byl opět narušován vpády tatarskými a kuruckými, i hospodářství poddaných k novému životu. V oblasti velkého pozemkového vlastnictví ztráty byly vcelku brzy (již v 70. letech 17. století) likvidovány; byly zakládány nové hospodářské dvory a měnily se formy zemědělské výroby. Vrchnostenský velkostatek zase nabýval rozhodující místo v ekonomice. Několik posledních desetiletí 17. a počátek 18. století se staly klasickým údobím nově prosperujícího velkostatkářského hospodářství. Třeba ovšem dodat, že velká část vrchnostenské zemědělské půdy byla založena především na robotní práci, která na moravských panstvích, ovládaných maďarskými či uherskými rody byla zpravidla tvrdší

---

<sup>2</sup> Viz příl. č. 190, 191, 192, 193, 194. — Žádost obyvatelů Vrbovců (Pavla Kaliny, Martina Vaníčka, Martina Hemely, Jana Chodura) k majiteli strážnického panství o svolení k užívání tzv. Dlouhé louky na panství strážnickém za odvádění tzv. osypů (StAB, od. Magnisův, sv. 41 r. 1676 24. 7.).

nežli jinde. Přitom ani tu ani tam většina vrchnostenských příjmů neplynula zpravidla (jak tomu bylo dříve) z poddanských dávek, ale spíše z výroby dvorové a z prodeje vrchnostenských produktů (např. piva). Zvláštní význam nabývalo zpracování dřeva, vlny, železné rudy, skla atd.

Takový proces nové výstavby velkého pozemkového vlastnictví z konce 2. pol. 17. a poč. 18. století probíhal především v nížinách. Byl však znatelný také v horském prostředí západních Karpat, jehož se využívalo hospodářsky ve jmenovaném údobí více nežli kdy předtím. Objevila se tu v nové formě otázka hospodaření na půdě odňaté lesům, otázka přetváření horské půdy na půdu zemědělskou. Všude (na východní Moravě, jižním Těšínsku, západním Slovensku) zintenzivněla hospodářská expanze směrem do hor. Feudální třída i její poddaní hleděli — z jedné i druhé strany západních Karpat — rozšířit svou půdu a využít k obživě také horských terénů. Docházelo více než kdy předtím k zintenzivnění tzv. pasekářské kolonizace. Všude, tj. na obou stranách západních Karpat, rostly paseky, kopanice, tzv. újmiska, která si poddaní živelně i za pomoci svých vrchností budovali na dominikální půdě. Časem se feudální třída a její poddaní nespokojovali jen hospodářským využitím půdy skutečně slovenské či skutečně moravské a těšínské. Pronikali, neznajíce hraničních mezí, přes hranice. Byl-li těšínský velkostatek a jeho poddaní v 1. polovině 17. století na postupu směrem na jih, na horní Čadecko, na pohraničí moravsko-slovenském byl spíše na postupu velkostatek západoslovenský a jeho poddaní, a to nejen směrem k přirozeným a tradičním zemským hranicím, jež tvořily fakticky nejvyšší vrcholky západních Karpat, ale často za ně. Přitom zpočátku vše to se dalo se souhlasem jednotlivých vrchností i místních úřadů; např. moravské vesnice Francova Lhota a Střelná užívaly dlouho na slovenské straně pozemky, uznávané za vlastnictví slovenské a odváděly za to dávky na hrad lednický. Stejně si počínali poddaní brumovského panství; také Březované na Uherskobrodsku měli část svých pozemků na slovenském území a platili z nich příslušné vrchnosti dávky. — Z druhé strany obyvatelé Predmieru na Turzovsku zase odváděli poplatky za užívání moravských pozemků na panství hukvaldském. Posléze slovenští osadníci horských částí Čadecka, které fakticky patřilo k těšínskému panství, byli zatíženi dávkami vůči vrchnosti těšínské.

Časem, tj. s postupem protichůdných kolonizačních proudů (ze strany těšínské na Čadecko, ze strany slovenské na východní Moravu) neznajících hraničních mezí, se na tyto závazky zapomínalo, a propůjčené území se stávalo předmětem bojů a sporů. Tyto boje či spory táhly se po několik staletí.

Dosavadní historická literatura, která mluví o těchto pohraničních moravsko-slovenských i těšínsko-slovenských sporech<sup>3</sup> je nepochybně jednostranná. Vycházejíc z některých pramenů redukuje tyto spory příliš jen

---

<sup>3</sup> A. Boček, *Der Grenzstreit zwischen Ungarn und Mähren*. Notizenblatt, Brno 1864. — Fr. Roubík, *Hraniční spory moravsko-uherské v 16.–18. století*. Sborník archivu ministerstva vnitra VI., Praha 1933. — J. Húsek, *Hranice mezi zemí moravskoslezskou a Slovenskem*, Praha 1932. — V. Frolec, *Příspěvek k moravsko-slovenským vztahům v lidovém stavitelství na území Bílých Karpat*. Slovenský národopis, Bratislava, zvl. ot., sine.

na iniciativu příslušníků feudální třídy. „Vina“ za tyto spory se přičítá „Uhrům“, lépe řečeno příslušníkům maďarské feudální třídy, kteří prý usilovali tímto způsobem rozdělit české země a Slovensko a popudit je proti sobě. V tom pojetí Slováci byli přímo štváni svými maďarskými vrchnostmi proti Moravě; maďarská vrchnost činila prý vše, aby nějaké přátelství mezi oběma stranami nenastalo.

Pozadí jmenovaných sporů i jejich průvodní zjevy jsou nepochybně širší a hlubší.<sup>4</sup> I když expanzivní snahy i ambice maďarské či uherské

<sup>4</sup> Viz příl. č. 16, 41, 48, 64, 72, 75, 76, 77, 80, 87, 88, 89, 92, 99, 101, 102, 103, 104, 106, 112, 117, 125, 134, 140, 145, 146, 151, 153, 157, 158, 162, 166, 170, 183, 184, 185, 186, 187, 189, 195, 197, 198, 201, 202, 203, 218, 224, 225. — Česká kancelář kancelářů uherské 1629 4. 12. (OL Budapešť): Sděluje, že k urovnání pohraničních sporů mají být jmenovány z obou stran osoby za účelem vyjednávání. — 1632 17. 1. Trenčín (tamtéž): Zápis svědeckých výpovědí o hranicích panství lednického vůči Moravě. — 1634 23. 5. Brumov Mik. Forgáč, hejtman Horních Uher a Jiří Jakuš z Vrbového: činí známo, že k zamezení hraničních sporů byla stanovena komise. Průběh hranic byl určen místními názvy (tamtéž). — 1635 Alžběta Lukrecie, těšínská kněžna Kašparu Sunekovi, majiteli budatínského panství (tamtéž): o škodách působených poddaným s žádostí o potrestání viníků. — 1584–1755 Metalia inter Hungariam et Moraviam (býv. župný archiv v Trenčíně). — Anna H. K. Zampachová moravskému tribunálu 1649 (OL Budapest, Insinuata canc. Bohem. I): stěžuje si na holičské poddané, kteří ozbrojeni přecházejí hranice a činí škody hodonínskému panství. Prosí o ochranu a předložení sporu uherskému sněmu. — *Litterae ... controversiae inter dominium Holič et Hodonin 1650–1732* (Archiv na Červeném Kameni). — Spisy týkající se moravsko-uherských hranic v od. České dvorské kanceláře 1652–1655 (StÚA II A 3 Praha). — Spisy týkající se pohraničí moravsko-slovenského v úseku Strážnice–Holič v archivu Magnisů 1671–7 (StAB sv. 41–44), např.: *Judex et senatus oppidi Sabbatisti ad cameram Posoniensem 1671 13. 9.*, Joannes Hedovary, Vrbovec 1677, 17. 5., Eva Bokros 1677 6. 5. Skalica, Štěpán Tomba, Eliáš Gábor 1677. 6. Skalica, Jan Vásárhely Jiřimu a Janovi Velickému důchodnímu panství strážnického 1677 12. 6. Skalica. — Z jiných archivů např.: Pavel Deithey, úředník panství brumovského 1677 26. 6. (StÚA Praha, ČDK II A 3) o vpádu Slováků do Francovy Lhoty („nenadálým způsobem z slovenské strany, kteříž ty lesy a hory sobě za vlastní sobě býti pokládají, z dědiny Lysej poddaní kněžny Rakocyčky k lednickému panství náležející); sudí žilinský Jiří Fichs 1680 3. 12. o sporech na území těšínsko-žilinském (Král. úřad 9/21 d StA Opava); úředník vsetínského panství Jiřimu Illésházmu 1687 12. 12. ze Vsetína (StÚA Bratislava pob. Nitra, od. Illésházy): „Již i tu s životem člověk bezpečně nejní ... taková krádež se tudy provádí, že pamětní lidé nepomnějí toho ...; týž téměř 1687 22. 11. ze Vsetína (tamtéž): „Těm ... na věky těch hor nezaplátí, které skáceli a vždy více kácejí. Neb již i při těch horách dřevo obiliza k stavení vzáctné bude“; úředník panství světlovského M. Jesenskému 1687 10. 8. na Světlově (tamtéž): o sporech na pohraničí hrozenkovsko-trenčanských; obyvatelé osady Drietomy Mikuláši Illésházmu 1964 7. 9. Drietoma (tamtéž): o svých sporech s Hrozenkovskými; moravský tribunál trenčanské stolici 1691 4. 5. Brno (tamtéž v téže věci); Julius Podstatský asi Illésházmu 1691 30. 4. na hradě Brumové (tamtéž): o sporech poddaných; Bernard z Žerotína Mikuláši Illésházmu 1691 29. 5. na zámku mezříčském (tamtéž): o sporech poddaných; moravský tribunál trenčanské stolici 1691 4. 5. Brno (tamtéž): o stížnostech Hrozenkova a Světlova na přehmaty, činěné ze strany slovenské obce Drietomy: úředník panství světlovského M. Illésházmu 1698 17. 3. ze Světlova (tamtéž): o sučanských zbojnicích a „jejich kvaltu a zbojstvu“ atd. — Rychtář osady Rakové a Staškova veliteli na šancích jablunkovských 1690 30. 3. (Král. úřad 9. 31 b ve StA Opava): stěžují si na těžkou situaci a nemožnost odvádět povinné dávky těšínské komoře. — *Elenchus documentorum ad dominium Holic et Sastin pertinentium* (Archiv na Červeném Kameni, od. Holič–Šastín): prameny týkající se sporů mezi panstvím holičským a hodonínským 1687–1718. — *Acta mixtae commissionis hungarico-silesiaticae* (StA Bytča, od. Hranice, fasc. 3, 34, 35, 41, 42 ad.). — *Dominium Vršatec–Ilava 1619–1869*

šlechty existovaly, i když vrchnosti maďarské či uherské nebo jejich úředníci poháněli místní slovenské obyvatelstvo na cestu ke hranicím i za ně, přece pohraniční spory, ať už těšínsko-slovenské či moravsko-slovenské, nepramenily jen z ambicí maďarské či uherské feudální třídy. Hlavní roli tu měly hospodářské momenty nejširšího rázu. Poddaným bylo třeba žít a hledat obživu pro vzrůstající počet lidu i jeho dobytka. Jedni i druzí hledali východisko z přelidnění, které nastalo na obou stranách západních Karpat, zejména v posledních desetiletích 17. i v 18. století. Proto tu i tam se objevovaly tendence jít na vlastní pěst dále do hor, k předpokládaným či skutečným zemským hranicím ev. i za ně.

Pokud jde o konkrétní rozsah sporů, třeba říci, že ožehavým bylo už pohraničí jihovýchodní Moravy: na Hodonínsku sousedícím s holičským panstvím, na Strážnicku, blízkém Uherské Skalici a jejím vesnicím, na Brumovsku ležícím vedle panství lednického a jeho vesnic, zejména Lysé, jehož poddaní tradičně útočili na moravskou Francovu Lhotu, Senici, Střelnou, Študlov, Uherskobrodsko, zejména jeho osada Březová, která měla styky s panstvím beckovským, Rožnovsko i Vsetínsko, sousedící s dominiem povážsko-bystrickým a jeho osadami Marikovou, Štavníkem aj., hukvaldské biskupské panství, které žilo v dotyku se severozápadním Slovenskem atd.

Zvláštních rysů nabyl boj o pohraničí na Těšínsku-Čadecku, kde vlivem větší aktivity jablunkovských Valachů se posunuly hranice Těšínska už v 1. polovině 17. století hluboko na jižní svahy Beskyd a to až k horní Kysuci a Čadečce. Teprve od 40. let 17. století dosavadní převaha těšínských poddaných i těšínské vrchnosti byla ohrožena opačným, z jihu proudícím slovenským kolonizačním ruchem.

Formy i ráz těchto sporů byly často velmi tvrdé. Příznačně zní slova obce Březové na Uherskobrodsku z r. 1651, plná stížností na Bošatčany, kteří jim brání osívat pole a před nimiž „jako na pokrajišti tureckým, často i z díla a roboty utíkati a odbíhati musejí.“<sup>4a</sup>

Přes všechna přikotí jedné i druhé straně nechybělo nikdy úsilí o zmírnění napětí v pohraničí. Po celé 17. i v 18. století docházelo tam k mnoha pohraničním komisím, které však zpravidla nikdy k narovnání nedospěly. Tím se stalo, že moravsko-slovenská i slezsko-slovenská hranice byla až do konce 18. století vymezena jen schematicky a nepřesně. Pohraniční spory, k nimž docházelo také na půdě uvedených komisí, byly živeny nepsprávným či nesnadným výkladem místních jmen (uvedených v listině uherského krále Ondřeje II. z r. 1217), neodůvodněnými nároky uherské či slovenské strany, opírajícími se o zmíněný doklad z 13. století, proti

---

(tamtéž). — Hraniční spory s Moravou 1490–1780 (tamtéž). — Hraniční spory Moravy a Uher ve StA Brno, od. ZR, G 8/7 z let 1676 ad. — Acta controversias metales inter dominia Hungariae Vagh—Besztercze, Oroslankeö, Lednicze et Holics et Moraviarum vigentes (OL Budapest, Cancellariai vegyes iratok). — Materiály k slovenským dějinám 1006–1848 Brno 1962 (M. Musilová a tam cit. materiály). — J. Macúrek, *Bohemika v budapeštských archivech a jejich význam pro české dějiny* (cit. m. a tam uvedené materiály). — Týž, Valaši v západ. Karpatech . . . a tam citov. prameny a literatura.

<sup>4a</sup> Stížnost fojta a starších dědiny Březové z r. 1651 (StAB od. G 18/4) na Bošatčany, že jim „Slováci brání osívat sporná pole, takže jako na pokrajišti tureckým často i z díla a roboty utíkati a odbíhati musejí“.

nimž zase z moravské strany byly vyzvedány nároky Velké Moravy na celé dolní Pováží až k Váhu, ba přes Váh, teze, že někdejší hranice velkomoravské říše sahala až k Váhu či za něj.

Za neústupnosti jedné i druhé strany, pro nechuti těch či oněch zástupců resignovat na zabraná území, jednání pohraničních komisí zpravidla nevedla k ničemu a pokud jaké dohody o pohraničí byly uzavřeny (např. vůči Těšínsku r. 1616, vůči Moravě r. 1653), nebyly zpravidla respektovány. Vzájemné pohraniční spory se táhly až do 19. století.

Přes tento vývoj vzájemných pohraničních třenic při dobývání nížinných a horských poloh se jinak vztahy mezi českou a slovenskou stranou vyvíjely v 17. i 18. století vcelku příznivě. Pohraniční spory nezpůsobily zásadního zlomu a nenarušily zásadní linie, usilující o dobrou vůli a dobré vzájemné soužití. Přesto vše pocítovala se nutnost vzájemné spolupráce v zemědělském sektoru. Např. občané ze slovenských Vrbovců prohlašovali r. 1675–76, že se nemohou obejít bez lesů strážnického panství, a že doma nemají žádného dřeva k pálení kovářského uhlí, které potřebují k dalšímu zaměstnání. Stejně mluvili o strážnických loukách, kterých prý nutně potřebují k obživě svého dobytka.<sup>5</sup>

\*

Dějiny řemeslné výroby v českých zemích a na Slovensku ve století po Bílé hoře nejsou ještě (přes jisté pokusy v tom směru i přes některé cenné české i slovenské monografie)<sup>6</sup> zpracovány. Nemáme dosud ani celkového obrazu řemeslné výroby na tehdejších moravských, těšínských, západoslovenských velkostaticích, v městech, u poddaných. Nemáme ani dílčích studií, které by vyčerpávaly otázky z dějin čs. hospodářských vztahů. Syntetické práce o těchto vztazích přecházejí pobělohorskou dobu namnoze mlčením anebo se omezují na povrchní poznámky.

Za těchto okolností není možno ani v této práci podat vyčerpávající obraz v jednom či druhém směru. Půjde spíše jen o náznaky k tomuto obrazu, pokud byly shromážděny určité prameny archivního charakteru. I když prameny jsou přes všechno heuristické úsilí mezerovité, lze přece jen z nich učinit jisté závěry, jak o výrobní situaci v českém či slovenském prostředí, tak co se týče čs. styků v oblasti řemeslné výroby.

Přihlédneme-li k výrobním tendencím v českých zemích (zejména na Moravě a v těšínském Slezsku) v době mezi Bílou horou i počátky tzv. národního obrození, srovnáme-li je, vidíme, že české země byly v otázce tehdejší řemeslné výroby, ať už se tato rozvíjela na půdě vrchnostenského velkostatku či v městech či v prostředí poddanském (a to přes všechny výkyvy a krize nastalé za 30leté války) pokročilejší nežli území obývané

<sup>5</sup> Obyvatelé Vrbovců 1675–1776 (StA Brno, od. Strážnice).

<sup>6</sup> Fr. Mainuš, *Plátenictví na Moravě a ve Slezsku v 17. a 18. století*, Ostrava 1959. — T ý ž, *Vlnářství a bavlnářství na Moravě a ve Slezsku v 18. století*, Praha 1960. — A. Š p i e s z, *Vývoj manufaktur na Slovensku v 18. stor.*, Bratislava. Kandid. disertace, Bratislava. — J. T i b e n s k ý, *Slovensko po szatmarskom mieri a v období osvietenského absolutismu*. Hist. čas., Bratislava 1956. — D. L e h o t s k á, *Dejiny Modry*, Bratislava 1961. — *Skalica v minulosti a dnes*. Bratislava 1968.

Slováky, které si tehdy udržovalo stále ještě charakter zemědělské, natu-  
rální či agrární výroby.<sup>7</sup>

Podomácká řemeslná výroba, prováděná venkovskými pláteníky a sou-  
keníky byla sice běžná tu i tam. Ale podomácké řemeslo bylo tehdy (ať už  
jde o výrobu plátna, sukna, huní atd.) nepochybně vyspělejší v českých  
zemích, kde nastával od 2. pol. 17. stol. nový rozmach výrobních sil, nežli  
na slovenském území.

Co se týče měst, byla města slovenská, která kdysi (např. v 15.–16.  
století) byla velmi vyspělá a vynikala hutním průmyslem i obchodními  
vztahy se širokým zázemím, v 2. pol. 17. a 1. pol. 18. stol. hůře na tom,  
nežli města česká. Jestliže byla ušetřena katastrofy z doby 30leté války,  
která postihla především české země, jiné války či boje, k nimž došlo ve  
střední Evropě, zejména na slovenské půdě v 2. pol. 17. a počátkem 18.  
století (ať už to bylo povstání vedené Wesselényim, Thökölym, Rákóczym  
či vpády turecko-tatarské) znamenaly pro slovenská města zkázu, krok  
zpět a rustikalizaci. Počátkem 18. století prožívala krizi i dvě dříve pro-  
sperující západoslovenská města: Trnava a Trenčín. Čítalo-li se tehdy  
podle aproximativních údajů v Trenčíně asi 19 soukeníků, v Trnavě po  
těchto nebylo ani stopy.<sup>8</sup> Lepší obraz poskytovala tehdy tři západosloven-  
ská města vinohradnická (Pezinok, Modra, Skalica), uchovávajíc si určitou  
prosperitu také počátkem 18. století.

Naproti tomu převážná část českých měst začala tehdy vstupovat, i když  
i tam se většina obyvatelstva zabývala zemědělstvím a zemědělskou vý-  
robou, do lepší fáze svého rozvoje. Týká se to zejména mnohých měst  
poddanských, podporovaných vrchnostmi v rámci nové hospodářské poli-  
tiky velkých feudálních dominií, která se stávala stále více středisky no-  
vého hospodářského života, ne-li rozkvětu, např. středisky plátenické a sou-  
kenické výroby.<sup>9</sup> Podle zjištění k r. 1728 bylo jen ve 4 městech morav-  
ských okolo 2600 soukeníků, fakticky 30krát více nežli v celém slovenském  
městském prostředí.<sup>10</sup> Při tom šlo o výrobu zaměřenou nejen pro domácí  
potřeby, ale pro export a pro dálkový obchod, zatímco ve slovenských  
městech převládala řemesla vyrábějící pro místní trh (krejčovství, obuv-  
nictví, kožešnictví, řemeslnictví); i tkalcovství tam bylo velmi opožděné.<sup>11</sup>

Také co se týče řemeslné výroby, prováděné na velkostatku, vidíme tu  
i tam rozdíly. Jestliže slovenský feudální velkostatek se snažil jít vpřed  
v oblasti výroby počátkem 17. století,<sup>12</sup> vidíme jak v 2. pol. 17. století bylo  
spíše na českém feudálním velkostatku úsilí o rozvitější zbožní výrobu.<sup>13</sup>  
Český velkostatek se tehdy zaměřoval na průmyslovou výrobu a snažil se  
rychleji organizovat manufakturní výrobu v určitých střediscích. Zatímco

<sup>7</sup> A. Špiesz, cit. m.

<sup>8</sup> Tamtéž.

<sup>9</sup> Fr. Mainuš, cit. m.

<sup>10</sup> Tamtéž.

<sup>11</sup> A. Špiesz, cit. m.

<sup>12</sup> J. Macůrek, *K otázce vývoje a výnosu velkého pozemkového vlastnictví na pohoří Moravy, Slezska, Slovenska a Těšínska koncem 16. a počátkem 17. století*, SPFFBU 1957, řada hist.

<sup>13</sup> M. Kłos, *K otázce vývoje výnosu velkého pozemkového patrimonie na hranicích Moravy a Slovenska (na panství vsetínském)*. Dis. práce Brno.



v českých zemích se manufakturní výroba (plátna, sukna) začala víceméně již od poloviny 17. století, aby dosahovala za soudobého merkantilistického úsilí větších úspěchů od počátku 18. století<sup>14</sup>, ve slovenském prostředí se tak stalo na feudálním majetku později, až počátkem 2. čtvrti 18. století.<sup>15</sup>

Z těchto okolností pramenilo několik skutečností: a) závislost řemesla v českých zemích na dodávkách surovin ze Slovenska i na exportu výrobků na Slovensko, b) závislost slovenských řemeslníků na dodávkách hotových výrobků (sukna, plátna) či lepších surovin na Slovensko za účelem jejich dalšího zpracování, c) výuka lidí ze Slovenska v českých zemích, d) recepce českých cechovních řádů na Slovensku, e) nutnost vzájemného soužití v řemeslné výrobě.

Co se týče závislosti českého řemesla na dodávkách surovin ze Slovenska, lze ze shromážděných pramenů zjistit např. potřebu dovozu surovin (surových koží) do Jihlavy za účelem jejich zpracování u nás.<sup>16</sup> Bylo tomu však také naopak. Přisun textilních výrobků z českých zemí a českých kvalitních surovin na Slovensko byl podmínkou rozvoje řemeslné práce na půdě slovenské. Lze citovat hlas soukeníků města Púchova z r. 1701, tohoto znění:<sup>17</sup> „My bez Moravy býti nemůžeme, neboť k našemu řemeslu orkať neb vlnu na Moravě kupovat musíme“.

V druhém ohledu jeví se nutnost dodávat výrobky řemeslné a průmyslové na Slovensko i jinde směrem na východ proto, aby rozvoj řemesla u nás mohl pokračovat a zdárně se vyvíjet. Lze citovat např. zprávu o tom, jak soukeníci moravského Fulneka, Příbora, Nového Jičína byli přímo závislí na svých zákaznících slovenských, polských atd.<sup>18</sup>

Co se týče výuky slovenských příslušníků v řemesle v českých zemích, bylo by možno citovat řadu dokladů o výuce v cechu hrnčířském (v Hradišti)<sup>19</sup>, v cechu krejčířském (v Pardubicích)<sup>20</sup>, v cechu soukenickém (v Těšíně a v Meziříčí pod Rožnovem.)<sup>21</sup> Z druhé strany bylo by možné uvést také doklady jiného druhu, které svědčí o cestách českých lidí za účelem výuky (v blanářství) na Slovensku.<sup>22</sup>

Uvážíme-li tyto skutečnosti, nelze se divit, že docházelo k recepším českých cechovních řádů a řemeslných organizací (např. pláteníků), rozvíjejících se u nás od 2. pol. 17. stol. stále úspěšněji, byť řemeslná výroba v nich byla spoutána zvláštními předpisy, také v prostředí slovenském: nejen v 16., ale také v 17. a 18. stol. Jsou doklady o tom, že např. počátkem 18. stol. byly v Trenčíně znovu potvrzeny články cechovního řádu převzaté tam z Uherského Brodu už počátkem 16. století.<sup>23</sup> Jsou doklady o tom, jak

<sup>14</sup> J. Šebánek, *Textilní podniky moravských Kouniců. Z dějin industrializace na Moravě na poč. stol. 18.* ČMM 1931/2. — A. Klíma, *Manufakturní období českých dějin . . .*, Praha, str. 75–86. A. Špiesz, cit. m. — Fr. Mainuš, cit. m.

<sup>15</sup> A. Špiesz, cit. m.

<sup>16</sup> Viz příl. č. 85 k r. 1636.

<sup>17</sup> Soukeníci města Púchova v srpnu r. 1701 komisi, vedené Dietrichštejnem v Brumové (StA Brno, od. Židlochovice).

<sup>18</sup> Fr. Mainuš, cit. m.

<sup>19</sup> StA Brno, depos. U. Hradiště.

<sup>20</sup> Viz příl. č. 83 k r. 1636.

<sup>21</sup> Viz příl. č. 109 k r. 1641.

<sup>22</sup> Viz příl. 69 k r. 1635.

<sup>23</sup> Cechmajstr a majstri cechu sukenického tenkého potvrzují tovaryšov cechovně

podle trenčínského cechovního článku 17. století neměl v trenčínském cechovním shromáždění nikdo mluvit „uhersky“, ale jen „slovensky“ nebo „moravsky“.<sup>24</sup> Jsou ještě jiné doklady o působení českých řemeslníků i jiných odborníků na půdě slovenské koncem 17. a v 1. pol. 18. století.<sup>25</sup>

Ze všeho toho vyplynula v 17. a počátkem 18. století nutnost soužití českých zemí a Slovenska, pokud jde o řemeslnou výrobu. Tato nutnost vzájemně spolužit se projevovala také v životě českých exulantů, kteří byli na Slovensku po Bílé hoře, zejména v Púchově.<sup>26</sup> Lze vzpomenout výhody, které pramenily z řemeslné činnosti moravských novokřtěnců, kteří žili na Slovensku zejména v Soblahově, kteří byli sice původu německého, ale už na Moravě a tím více na Slovensku se naturalizovali. Dnes je známo, co novokřtěnci znamenali, pokud jde o výrobu slovenského sukna, ve zpracování železa, co znamenali jako dovední sedláři, ševci, nožíři, krejčí atd.<sup>27</sup> Z řemeslné činnosti českých bratrských exulantů (v Púchově) lze vzpomenout aspoň jejich soukenický a plátenický cech<sup>28</sup>, který si získal mnohé výhody privilegiem uděleným mu knížetem Rákóczym r. 1642 a 1646, obnoveným potom r. 1650 i později.<sup>29</sup> Tento cech byl posilován novými bratrskými příchozími 2. pol. 17. stol.

Neméně, ne-li významnější byla činnost bratrských exulantů, co se týče rozvoje slovenských tiskáren. U této otázky třeba se zastavit déle. Neboť v dosavadní literatuře o tom vládnou spory i omyly.<sup>31</sup> Spory v tom smyslu, kde vlastně bratrská tiskárna fungovala.<sup>32</sup>

Z nových archívních pramenů vysvítá, že první pokusy o přenesení bratrské tiskárny, a to z Přerova na Slovensko činil už Karel st. z Žerotína (1629). Byla-li tato tiskárna v Púchově, nemáme o její činnosti dokladů. Nezachovala se po ní žádná památka, ani bezpečný údaj. — Více víme, či více jsme informováni o bratrské tiskárně v Trenčíně, o níž jsou zprávy, a jejíž tisky se zachovaly. Jejím zakladatelem byl nepochybně český tiskař

---

artikule, které převzali z artikulov súkeníkov Uh. Brodu. Opis z r. 1753. Archiv cechu súkenického v Trenčíne. (Slov. nár. muz. Martin inv. č. XLIV.) — *Skalice v minulosti a dnes*. Bratislava 1968, str. 182 o recepci tovaryšské knihy z Moravy, 1688. — Analogicky k tomu, pokud jde o cechovní artikule soukeníků v Beckově (z r. 1622), zápisy cechu řeznického v Senici atd.

<sup>24</sup> Viz trenčínský cechovní článek ze 16.–17. stol.: Holuby, *Materialy*... II, str. 641.

<sup>25</sup> Četné doklady o českých řemeslnících v matrikách západoslovenských viz v příloze č. 237.

<sup>26</sup> Viz kap. III.

<sup>27</sup> M. Horváth, cit. m.

<sup>28</sup> Viz příl. č. 113 k r. 1642, č. 138 k r. 1646.

<sup>29</sup> Tamtéž.

<sup>30</sup> Viz dále kap. IV.

<sup>31</sup> M. Bél, *Notitia comitatus Trencsiniensis*, cit. m. — L. Szimonides, *A puchói nyomda*. Magyar könyvszemle, Budapest 1942. — P. Gyulás, *A Trencsén-zsolnai könyvnyomda*. Magyar könyvszemle 1943. — J. Repčák, *Exulantské tlačiarne na Slovensku*. Slov. národ. kniž. II. 1946. — E. Kovács, *Magyar-Cseh történelmi kapcsolatok*, Budapest 1952. — J. Trnka, *Stará púchovská knihtiskárna*, Martin 1956.

<sup>32</sup> Tamtéž.

<sup>33</sup> Karel st. z Žerotína Jiříkovi Erastovi do Olavy 1629 6. 2. Brno (Fr. Hrubý, *Mor. kor.* II. str. 176–7): Tiskárnu bratrskou dá odvézt do Přerova. Byl by rád, aby byla odeslána do Uher. „Aby... materie a pres raději do Uher dodány byly... kdez by je rádi měli a těžce to poněsou, že se tam posavad nedostávají, poněvadž i místo pro ně na Lednici má bejti přihotovo.“

Václav Vokál, a to někdy před rokem 1637.<sup>34</sup> Po smrti Vokálové (asi okolo r. 1641) vedla trencínskou tiskárnu po krátký čas vdova po něm Dorota Vokálová, sestra Nikodéma Čížka, měšťana ze Starého Města Pražského. Z její doby se zachoval tisk vydaný r. 1642.<sup>35</sup> Ve své činnosti v trencínské tiskárně Dorota Vokálová pokračovala také po svém provdání za Vavřince Benjamina Vodháje. Tiskárna za jejich působení zřejmě prosperovala, jak vysvítá ze zprávy o výnosu z tiskárny z r. 1647, který byl nepochybně velký.<sup>36</sup> Z r. 1653 pochází odhad ceny trencínské tiskárny (169 zl. 16 gr. + 84 zl. 69 gr.), pořízený u příležitosti smlouvy přihlížející k prodeji tiskařských materiálů Nikodéma Čížka sestře Dorotě.<sup>37</sup>

Asi v letech 1653–61 byl majitelem trencínské tiskárny Nikodém Čížek, původem ze Starého Města Pražského, bratr Doroty Vokálové a někdejší faktor trencínské tiskárny, který už dříve zapůjčil své sestře Dorotě Vokálové tiskařské litery a vedl je tam jako svůj majetek.<sup>38</sup>

Okolo r. 1661 koupil trencínskou tiskárnu púchovský kněz Pavel Vetterín pro svého zetě Jana Dadana, syna púchovského českobratrského kněze Lukáše Dadana, příšlého z Přerova do Uher okolo r. 1629. Později zdělila tiskárnu sestra Dadanova, Anna, provdaná za Jana Chrastinu, soukeníka v Púchově. S postupem protireformace byla tiskárna přenesena do Žiliny, a odtamtud přišla, jak se zdá, do Púchova.<sup>39</sup>

Shrneme-li, třeba přiznat této tiskárně v kulturním životě Slovenska velký význam. Knihy vydávané v této tiskárně měly na Slovensku ohlas<sup>40</sup>, podporovaly i udržovaly vzdělání i vědomí svojskosti. Bez její činnosti byl by asi kulturní, literární i jazykový vývoj slovenský pomalejší.

\*

Také o dějinách českého obchodu (obchodu českých zemí se Slovenskem) v 17.–18. století máme dosud jen mlhavé představy. V dosavadní historické literatuře nacházíme o této otázce jen nepatrné údaje.<sup>41</sup> Mnoho nevíme ani o tehdejších moravském, slezském, západoslovenském trhu, ani

<sup>34</sup> Viz příl. 90 k r. 1637, č. 106 k r. 1641.

<sup>35</sup> Pauli Tekeneli ... senatoris inclytae ... Trenchiniensium rei publicae ... die 25 januarii anno 1642 ... Melchiore Rafanidae Ledecio Boemo, nunc ecclesiae Trenchiniensis diacono ... ex typografia Dorotheae Vocalii.

<sup>36</sup> Viz příl. č. 141 k r. 1647, příl. 158 k r. 1653.

<sup>37</sup> Viz příl. 158 k r. 1653.

<sup>38</sup> Viz příl. 158 k r. 1653, příl. č. 168 k r. 1661.

<sup>39</sup> Viz příl. č. 168 k r. 1661.

<sup>40</sup> Viz příl. 158 k r. 1653.

<sup>41</sup> A. Špiesz, *Manufakturné obdobie na Slovensku 1725–1825*, Bratislava 1961. — M. Horváth, *Ipar és kereskedés története Magyarországon a három utolsó század alatt*, Budapest 1840. — J. Šebánek, *Dějiny brněnského obchodu do r. 1740. Listy z dějin brněnského obchodu*, Brno 1928. — R. Šmída, *Příspěvek k dějinám obchodních styků na moravsko-uherském pomezí na poč. 18. stol.* Čas. Spol. přátel star. čes. v Praze 1936, XLIV, str. 16–20. — Gy. Mérei, *Magyar iparfejlődés*, Budapest 1951. — Fr. Mainuš, cit. m. — P. Horváth, *Remeslo a obchod v Trenčianskej stolici v 2. polovici 17. stor.* Vlastivedný časopis XIII, 1964, str. 36–39. — P. Štibrany, *Obchod so suknom v Trenčíne v r. 1663*, Slavin II. 1966. — J. Vlachovič, *Slovenská meď 17. stor.*, Bratislava 1964. — *Skalica v minulosti a dnes*. Bratislava 1968, str. 162 a d.

o otázce místních cen, vah, měr, mincí. Tápeme v nejistotě, pokud a jak se účastnili zbožní směny (z té i druhé strany) příslušníci jednotlivých společenských tříd, velkostatek, měšťané, poddaní. Nevíme, jakou roli měli domácí i cizí lidé.

Prameny získané novým archivním studiem umožňují, byť jsou stále ještě kusé, říci více. Z těchto pramenů třeba citovat na prvním místě především meziměstskou korespondenci, vedenou mezi městy českými a slovenskými.<sup>42</sup> Neboť meziměstská korespondence se týká především obchodních styků českých zemí (zejména Moravy a Těšínska) se Slovenskem (zvláště se Slovenskem západním). Místy ovšem má širší dosah a vztahuje se také ke vzdálenějšímu českému a slovenskému zázemí. Korespondence tato je ke svému nedostatku jednostranná a málomluvná. Jednostranná potud, že jde (se zřetelem k větší celistvosti slovenských městských archívů i ke ztrátám, které utrpěly za 30leté války i později městské archívy moravské a těšínské) vesměs o listy adresované z českých zemí na Slovensko. Až na výjimky chybí slovenská protikorespondence; málomluvná je tato korespondence proto, že se v ní česká města (zejména města Moravy a Těšínska) dožadují vesměs jen spravedlnosti ve sporných obchodních případech, že stereotypně žádají zaplacení dluhů, půjček, pohledávek, vrácení sporných nemovitostí, pozůstalostí, dědictví. Podstata sporů, které měly často dohru u městského práva, v listech těch vysvětlena nebývá či není. Vydává se v nich jen určité svědomí o tom nebo se vyžaduje spravedlnost pro toho, kdo spor u městského práva na Slovensku vyřizoval. Objevují se tu často zmínky o starých pohledávkách, které byly vymáhány se strany obchodníků, měst i vrchností; růst těchto pohledávek ovšem neznamená, že soudobé obchodní styky také rostly a vzkvétaly.

Se zřetelem k tomu česká městská korespondence, zasílaná v pobělohorské době v 17. a 18. století do Žiliny, Trenčína, Trnavy, Skalice, Bratislavy i dále na Slovensko, sama o sobě nemůže podat, ač má charakter takřka výlučně hospodářský, úplný obraz čs. obchodních styků, obraz vývoje a intenzity hospodářských i obchodních spojení mezi českým a slovenským prostředím. Lze takřka s bezpečností říci, že čs. obchodní styk byl ve jmenovaném údobí daleko větší nežli to z meziměstské korespondence vysvítá.

Co se týče korespondence vyšlé z úředních míst (českých či uherských centrálních a vrchnostenských úřadů), není jí se zřetelem k obchodnímu ruchu 17. a 18. století mnoho. Z moravské strany zasluhují zmínku guberniální dekrety<sup>43</sup>, snažící se upravit obchod na pomezí moravsko-uherském, vlastně celý obchodní styk Moravy a Uher. Jsou v nich žádosti o pasy pro obchod s Uhrami i zprávy moravského gubernia k tomu. Z hlediska slovenské a uherské strany nacházíme cenné záznamy o uherském (slovenském) vývozu do českých zemí i naopak v oddělení uherské komory a uherské kanceláře.<sup>44</sup>

V zápisech knih městských, gruntovních a sirotčích (např. města Strážnice, Skalice, Trenčína atd.) se objevují namnoze jen věty o dlužných částkách a o některých obchodních pohledávkách. Ve sňatkových matrikách západ-

<sup>42</sup> Viz přílohy.

<sup>43</sup> StA Brno, Guber. sig. H 112.

<sup>44</sup> OL Budapest, Camera, od. Exaratae, Cancellaria hungarica, od. Insinuatae.

ního Slovenska<sup>45</sup> jsou jisté údaje o řemeslnících a obchodnících, kteří se usadili na slovenském Pováží a tam uzavřeli sňatek.

Sledujme, pokud to dovolují shromážděné archivní prameny, napřed předpoklady a podmínky čs. obchodního styku v 17.—18. století. Pokusme se dát odpověď na další otázky jako jsou: účast majitelů velkého pozemkového vlastnictví na obchodním ruchu, účast přímých výrobců, překupníků a obchodníků se zbožím, účast městského obyvatelstva, ráz zboží dovozeného a vyváženého, otázka trhů s dálkovým zaměřením, velikost zbožní směny, množství prodávaného zboží, jeho ceny, úloha a velikost úvěru atd. Poněvadž v mnohých případech směna zboží mezi prostředím českým i slovenským i výroba tohoto zboží byly spojeny, vnučuje se otázka, co můžeme říci v pozadí obchodních styků českých zemí pobělohorské doby a Slovenska o výrobě a o řemeslu (např. o výrobě plátenické, soukenické, kovářské, potravinářské) na té i druhé straně.

Máme-li na mysli předpoklady či podmínky obchodního ruchu mezi českými zeměmi a Slovenskem v údobí mezi Bílou horou a tzv. národním obrozením, třeba zvážit tehdejší situaci v jednom i druhém prostředí. Třeba si uvědomit z hlediska slovenského života dosah tureckého panství na středním Podunají, které vrcholilo v míru gotthardském r. 1664. Jestliže dlouhotrvajícím rozdělením někdejšího uherského celku se těžiště tohoto celku přesunulo vlastně na půdu slovenskou a to se všemi důsledky politického, hospodářského i kulturního života, turecká fronta, zastavivší se na středním Dunaji, nezabránila, lze říci, rozvoji trhu a řemesla ve slovenských městech. Spíše jej zesílila v Bratislavě, v Trnavě, které se staly nejen v 16., ale také v 17.—18. století důležitými řemeslnými a obchodními středisky. Potřebu zásobovat obyvatelstvo horních Uher i vojska válčící na středním Podunají s Turky potřebnými produkty, ať už řemeslné, zemědělské či jiné povahy nebylo možno přehlížet. — Na české straně zase dlouhá léta 30leté války na prvý pohled stála v cestě zbožní výrobě i směně zboží. Ve skutečnosti však prvá dvě desetiletí 30leté války v některých částech Moravy ekonomický život neochromila<sup>46</sup>, nezabránila ani rozvoji městského trhu doma ani obchodním stykům se slovenským prostředím. Katastrofální účinky měla spíše až druhá polovina 30leté války. — Ale na druhé straně příznivou skutečností pro styk českých zemí se Slovenskem byla jak geografická poloha, tak existence necechovní výroby, udržující se stále při životě v našich zemích.<sup>47</sup> Jestliže náš domácí trh nestačil vždy odčerpat zboží vyrobené, jeho část musela jít ven ze země na soušední (mezi jiným také slovenské) trhy, které mohly poskytnout svým surovinovým zázemím zboží jiné.

Nelze ani zapomínat, že dynastická, personální, ba takřka reální politická unie obou stran, udržující se také v 17. a 18. století, mohla vzájemným vztahům i stykům v sektoru obchodním napomáhat více nežli cokoli jiného.

<sup>45</sup> Viz přílohy.

<sup>46</sup> J. V á l k a, cit. m.

<sup>47</sup> F r. M a i n u š, *Plátenictví* . . . str. 83.

<sup>48</sup> Viz příl. č. 118 k r. 1642.

Na druhé straně ovšem stavěly se této zbožní směně do cesty rozličné překážky. Nebyl to jen nedostatek obchodních smluv, obtíže — obvyklé také jinde — při přepravě zboží, nejistoty na cestách, spojené s častou krádeží dováženého či vyváženého zboží<sup>49</sup>, výskyt nepravých mincí a nedůvěra k cizím mincím, rozdíly ve vahách a měrách,<sup>50</sup> ale také přemíra rozličných mýt a cel, vybíraných nikoliv na hraničních zemských přechodech, ale na rozličných feudálních panstvích, na mostech při vstupu do slovenských tržnic a městských středisek<sup>51</sup>; byly tu tzv. třicátky, fakticky clo placené při vývozu a dovozu z Uher-Slovenska, původně zpravidla ve výši 5 0/0 z hodnoty vezeného zboží, vybírané tzv. třicátníky (tricesimatores)<sup>52</sup> ve prospěch uherské komory, a to podle okolností jednak přímo v některých západoslovenských východních obchodních stanicích (Stupavě, Skalici, Trenčíně, Žilíně), jednak na místech vysunutých z Uher, tj. na Moravě (v Hustopečích) a na Těšínsku (v Těšíně). Přehmaty jmenovaných třicátníků, kteří v původním pojetí měli napomáhat obchodnímu ruchu, ale nakonec často jej brzdili a jemu škodili, když vymáhali příliš velké dávky ze zboží, obchodním záležitostem neprospívaly.

Z jiných nepříznivých okolností třeba se zmínit o stále se udržujícím osvobození uherské šlechty nejen od mostních mýt v Uhrách, ale také od cel při dovozu a vývozu zboží pro vlastní potřebu (např. vína)<sup>53</sup>, osvobození, které oslabovalo pozice jiných tříd v obchodním ruchu; závadou byla dále privilegia udělovaná tu a tam dokonce některým slovenským městům

<sup>49</sup> MA Trenčín, Protocollon k r. 1623.

<sup>50</sup> A. H ú š č a v a, *Príspevok k dejinám vývinu mier na Slovensku*, Hist. štúdie 1955.

<sup>51</sup> Viz příl. č. 13 k r. 1622, č. 115 k r. 1642, č. 196 k r. 1677. — Svědectví novojičínských měšťanů o trenčínských mostech a třicátce k r. 1665 12. 5. Nový Jičín (MA Trenčín, Missiles). — Příl. č. 174 k r. 1664 o těšínském mýtném.

<sup>52</sup> Viz příl. 17 k r. 1622, č. 30 k r. 1625, č. 36 k r. 1627, č. 171 k r. 1662, č. 211 k r. 1684. — Výběří uherských třicátků na Moravě uherské komoře 1622 10. 8. Hustopeče (OL Budapešť, Camera, exaratae): Sděluje, že dosáhl u kard. Dietrichštejna určení nových míst pro pomocníky výběřího na Moravě a schválení trvalého pobytu výběřího v Uh. Brodě. Pokud jde o zřízení místa výběřího v Těšíně, jde asi o omyl kanceláře. — Petr Vaiay, výběří třicátků na Moravě, uh. komoře k r. 1630 (OL Budapešť, Camera, exaratae): Brněnští měšťané žádají o přenesení týdenních trhů z Hustopečí do Brna, ačkoliv zemské zřízení potvrzuje, že sídlem výběřího mají být Hustopeče. — Město Skalica r. 1648 23. 1. (OL Budapešť, Camera, exaratae): Žádá o ochranu proti útisku třicátníka Petra Pergera, který vymáhá třicátek z vína, přivezeného do města (mezi jiným také víno moravské). — Výběří třicátků ve Stupavě, uh. komoře 1648 17. 6. (OL Budapešť, Camera, exaratae): Odpovídá na stížnost jablunkovských ševců na velké poplatky za kůže, dovážené do Uher a vypočítává clo za poslední dovezené kůže. — Třicátník trenčínský František Bystřanský rychtář i a konšelum města Trenčína 1707, 18. 7. Hradiště (MA Trenčín, Missiles): Sděluje, že pro jiné svěřené župní záležitosti nemůže se osobně ujmout úřadu třicátníka, uděleného mu, a žádá, aby uznávali za nástupce zesnulého třicátníka Štefana Čerňanského. — Vilém Slavata uher. komoře z Vídne 1648 31. 8. (OL Budapešť, Camera, exaratae) píše o třicátce ve Skalici. Obyvatelé jsou velmi zkrušení vybráním třicátku. Je nebezpečí, že se rozprchnou.

<sup>53</sup> Instrukce uh. komory pro výběřího třicátku na Moravě: uherská šlechta má privilegium na bezcelní obchod s Moravou (1567 10. 1., OL Budapešť, Camera, expeditiones): Uh. komora Janu Sunekovi 1640 16. 1. (OL Budapešť, Camera, exaratae): Povolení Janu Sunekovi, majiteli panství bílského ve Slezsku, vyvážet z Uher na jeho statky slezské 200 sudů vína bez placení třicátku. — Příl. č. 213 k r. 1689: osvobození vrchnosti od placení mostních mýt v Trenčíně. — Příl. č. 213 k r. 1689: osvobození vrchnosti od mostního mýta.

(např. Žilíně)<sup>54</sup>, posléze rozličná omezování dovozu i vývozu (např. vlny v 1. polovině 18. století).<sup>55</sup> Nemaou překážkou byl také obvyklý nedostatek financí potřebných v obchodním styku, nutnost užívat úvěru a s tím související množící se dluhy. S rostoucím zadlužováním (zejména na slovenské straně) souvisely časté hrozby obstavkami zboží se strany obchodníků, měst i vrchností a skutečné zabavování zboží obchodníků jiných nežli těch, kteří dlužili<sup>56</sup>.

Přihlédneme-li k účasti jednotlivých tříd při jmenované zboží směně, nelze říci (jak vysvítá z příslušných pramenů), že by docházelo k nějaké větší obchodní spolupráci mezi velkostatkem českým a slovenským. Jako v 16. století, tak i v době této český a slovenský velkostatek neznamenal, i když se tu i tam zaměřoval na obnovu zboží výroby, v obchodním styku českých zemí a Slovenska mnoho. Pokud se v tomto obchodním styku objevovalo obilí, šlo vesměs o obilí moravských poddaných. Také zprávy o přímé účasti moravských a těšínských vrchností při prodeji zboží na Slovensku jsou ojedinělé.

V popředí naší zboží směny byla — jako v 16. století — tak i v 17. a počátkem 18. století především města, a to nejen tzv. města královská, ale zejména města poddanská, vrchnostenská, jednak přímí výrobci zboží v nich žijící, jednak obchodníci z povolání, kteří překupovali určité zboží od řemeslníků, poddaných i od velkostatků, a sami je potom prodávali na vzdálenějších trzích. Týká se to zejména situace na Moravě a na Těšínsku, kteréžto země byly od 16. století a také v 17. a počátkem 18. věku páteří čs. vztahů v oblasti řemesla a obchodu. Bylo by ovšem chybou věci takto zjednodušovat. V mnohých úsecích života, jak bylo už a jak bude ještě dále řečeno, připadla důležitá úloha také Čechům. Dokonce Praha i některá západočeská města byla v 17. století v přímém kontaktu se Slovenskem v oblasti svého řemesla i obchodního podnikání.

Z jednotlivých slovenských i českých měst, která udržovala v rozpětí pobělohorském i v pozdější době takřka pravidelný obchodní styk, třeba uvést, jdeme-li se strany slovenské, tato: Žilinu — ve styku s Uherským Brodem, Frenštátem, Frýdkem, Těšínem, Jablunkovem atd.<sup>57</sup>, Skalici ve styku se Strážnicí, Uherským Hradištěm, Hustopečemi, Holešovem, Kroměřížem, Brnem, Prahou atd.<sup>58</sup>, Trenčín ve styku s Uherským Brodem, Vizo-

<sup>54</sup> Fr. Wesselényi, palatin král. uherského 1658 15. 9. Bratislava (MA Žilina): privilegium pro Žilinu, omezující obchod Poláků, Slezanů a Moravanů.

<sup>55</sup> Fr. Mainuš, cit. m.

<sup>56</sup> Příl. č. 14 k r. 1622, č. 27 k r. 1625, č. 68 k r. 1933, č. 110 k r. 1641. — Uherský palatin r. 1641 (OL Budapešť, insinuata Canc. Boh. I): zabavuje zboží všech moravských a zvláště strážnických obchodníků pro dosud nezaplacený dluh. — Dlužní požadavek vdovy po Frant. Lorantovi na panství strážnickém. Hrabě Ch. z Lichtensteina a Jan Rothal 1641 23. 8. z Olomouce (OL Budapešť, insinuata canc. Boh. I): Uherský palatin dovolil, aby jmenovaná se odškodnila na zboží meziříčských obchodníků. — N. Esterházy moravskému tribunálu 1641 24. 7. (OL Budapešť, insinuata canc. Boh. I): odpovídá na stížnost o zadržení meziříčských obchodníků, podaných Baltazara z Žerotína v Seredu, a to na žádost vdovy a dědiců Fr. Loranta. Dluží jim peníze strážnický feudál Magni. Stížnostmi u mor. stavů nemohl ničeho dosáhnout. Magni zakázal svým poddaným obchod na hranice Moravy.

<sup>57</sup> J. Válka, cit. m. — Příl. č. 1 k r. 1621, příl. č. 37 k r. 1627.

<sup>58</sup> Příl. č. 5 k r. 1621, č. 14 k r. 1622, č. 17 k r. 1622, č. 35 k r. 1627, č. 43 k r. 1628, č. 119 k r. 1643.

vicemi, Valaš. Klobouky, Uh. Hradištěm, Bojkovicemi, Brumovem, Přerovem, Novým Jičínem, Brnem, Prahou<sup>59</sup>, Nové Mesto nad Váhom ve styku s Uh. Brodem atd.<sup>60</sup>, Trnavu ve styku s Hodonínem, Uh. Brodem, Valaš. Klobouky, Uh. Hradištěm, Vizovicemi, Jihlavou atd.<sup>61</sup>, Bratislavu ve styku s Hodonínem<sup>62</sup>, Baňskou Bystricí ve spojení s Jihlavou<sup>62a</sup> atd.

Tento přehled meziměstských obchodních styků je jen namátkový. Bylo by možno uvést nepochybně ještě jiná města na straně slovenské i české, která udržovala mezi sebou obchodní i jiné spojení. Tato skutečnost vysvětluje také je men některých obchodníků, činných v tomto směru.<sup>63</sup> Neboť města jako taková neprováděla obchodní transakce sama a sama přímo neobchodovala. Zasahovala (podobně jako vrchnostenská správa) do záležitostí tak, že vymáhala pohledávky svých obyvatelů, že hrozila obstavkou zboží v případě neplacení dluhů; ale jinak se obchodu účastnili jen jednotlivci, ať to byli řemeslníci a vlastní výrobci zboží, které se stalo předmětem obchodu či odborní obchodníci v městech usazení.

Kusý seznam osob, které se objevují při zbožní směně v 17.—18. století, sestavený vesměs na základě neúplné městské korespondence, je cenný přes své nedostatky v jiném ohledu. Vidíme, jak na české straně převažují česká jména a na straně slovenské jména slovenská. Můžeme mluvit o velmi aktivní účasti českého a slovenského živlu ve vzájemném obchodním styku; můžeme říci, že slovakizační proces na Slovensku byl v 17. i počátkem 18. století na postupu. Týká se to zejména města Trnavy. — Vedle českého a slovenského elementu objevoval se v obchodním sektoru (podobně jako v 16. století) také živel židovský, těšící se podpoře feudální třídy při obchodním ruchu, zmocňující se nejednou vnitřního trhu, pracující při překupování zboží feudálního velkostatku i poddaných, strhující do svých rukou vybírání mýt, cel atd.

Přihlédneme-li ke zboží, které bylo předmětem exportu i importu mezi českými zeměmi a Slovenskem v pobělohorské a předobrozenské době, lze zjistit asi toto: z českých zemí šlo na Slovensko vesměs zboží řemeslné výroby, např. plátno, sukno, dražší látky (zřejmě transitního a cizozemského původu), řemeslné výrobky (např. hodiny, tiskařské materiály), kvalitní kovy (např. měď nepochybně cizího původu)<sup>64</sup>, někdy též kvalitnější

<sup>59</sup> Příl. č. 3 k r. 1621, č. 111 k r. 1641. — Purkmistr a rada Uh. Brodu Trenčinským 1681 14. 3. (MA Trenčín, Missiles): Sdělují, že morová rána u nich už ustoupila a že trenčínští měšťané mohou přijet bezpečně na jejich trhy. — Purkmistr a rada města Brodu rychtáři a radě města Trenčína 1728 6. 2. (MA Trenčín, Missiles): Žádají, aby dopomohli k urovnání sporu mezi manželkou brodského měšťana Matyáše Burgstallera a panem Fischerem, obyvatelem trenčinským.

<sup>60</sup> Viz příl. č. 10 k r. 1622.

<sup>61</sup> Příl. č. 24 k r. 1623.

<sup>62</sup> Viz příl. č. 33 k r. 1626.

<sup>62a</sup> Jihlava Baňské Bystricí r. 1677 a 1697 (MA Baňská Bystrica, Missiles): ve věci dluhu Heleny Gallikové z Jihlavy.

<sup>63</sup> Viz příl. č. 3 k r. 1621, č. 4 k r. 1621, č. 8 k r. 1622, č. 22 k r. 1623, č. 30 k r. 1625, č. 36 k r. 1627, č. 40 k r. 1627, č. 85 k r. 1636, č. 111 k r. 1641, č. 176 k r. 1665, č. 177 k r. 1666, č. 210 k r. 1684, č. 228 k r. 1731.

<sup>64</sup> Příl. č. 3 k r. 1621, č. 5 k r. 1621, č. 14 k r. 1622, č. 37 k r. 1627, č. 52 k r. 1629, č. 97 k r. 1638, č. 110 k r. 1641, č. 137 k r. 1646, č. 159 k r. 1653, č. 117 k r. 1666, č. 229 k r. 1738. — Měšťan a obchodník v Jihlavě Jiří Rauscher trnavskému měšťanu Michalovi 1622 2. 5. Jihlava (MA Missiles): Omlouvá se, že dosud nezaplátil



jiné suroviny, např. jemnější vlna<sup>65</sup>, někdy též potraviny (např. obilí, chmel, ryby, víno) a dřevo, které plavili z jižních svahů Beskyd západo-karpatští Valaši po Černance a Kysuci do Váhu a dále na jih<sup>66</sup>. — Bylo-li kramářské zboží a slané ryby (též dražší sukna) předmětem transitzního obchodu, obyčejné sukno a plátno byly přímými a nejdůležitějšími českými exportními předměty. Neboť české soukenictví a plátenictví bylo jedním z nejdůležitějších řemesel, převládajících v českých zemích.

Co se týče vývozu zboží ze Slovenska, šlo — na rozdíl od vývozu z českých zemí — vesměs o suroviny: ne tolik o obilí, které se objevovalo dokonce v moravském exportu směrem na Slovensko (tu lze vzpomenout snad jen čočku, která byla na Moravu přivezena ze Slovenska a s níž byl spojen jistý pokrok ve vrchnostenské zemědělské výrobě), jako spíše hovězí dobytek<sup>67</sup>, ovce<sup>68</sup>, surové kůže<sup>69</sup>, potraviny (především víno, ovoce, ořechy a švestky, máslo, sůl a konopný olej)<sup>70</sup>. Tu i tam se objevovala hrubá vlna a hrubé sukno<sup>71</sup>, papír (zřejmě transitzně získaný)<sup>72</sup>, mlýnské kameny, vyrobené doma. Moravská produkce vlny přes početná stáda ovcí na Moravě v 2. pol. 17. a 18. století nestačila už krýt potřeby domácích moravských soukeníků (kryla asi jen  $\frac{1}{4}$  veškeré spotřeby vlny na Moravě<sup>73</sup>); bylo proto potřeba opatřovat tyto suroviny jinde (zejména z Uher a Polska). Takovou cestu volili (v 1. pol. 18. stol.) soukeníci z Jihlavy, Třebíče, Nového Jičína, Fulneku, Vizovic.

---

dluh 300 tolarů, že však nebylo možné pro velmi nejisté poměry poslat sukno nebo hotové peníze. Doufá však, že se brzy vypraví do Uher za obchodem a že záležitost vyřídí. — Jan Jiří Schwarz, měšťan brněnský, trenčinskému magistrátu 1708 20. 9. Brno (MA Trenčín, Missiles): zesnulý brněnský měšťan Jan Hejnitc zůstal dlužen 400 fl. Protože Hejnitc měl pohledávku u dvou trenčinských mědikovců Jana Diemera a Petra Kollmayera za dodanou měď (238 ct. 16 lotů a 228 ct.), žádá pisatel, aby mu trenčinská městská rada dopomohla u jmenovaných k uhrazení pohledávky. — Purkmistr a rada města Brna purkmistru a radě města Trenčína 1708 20. 9. Brno (MA Trenčín, Missiles): Průvodní list k výše uvedenému listu J. G. Schwarze s prosbou o kladné vyřízení.

<sup>65</sup> Příl. č. 8 k r. 1622, č. 141 k r. 1646, č. 164 k r. 1654, č. 213 k r. 1689.

<sup>66</sup> Příl. č. 7 k r. 1621, č. 25 k r. 1624, č. 68 k r. 1633, č. 111 k r. 1641, č. 142 k r. 1647. — Moravský výběrčí třicátků Daniel Bede uh. komoře 1623 6. 4. Skalica (OL Budapešť, Acta publica f. 20 nr. 3): Vyškovské žito bude odveženo z větší části, zbytek později pro nedostatek povozů. — Budatínský urbář z r. 1657 (cit. Urbare II, 1959, str. 298): „Slezaci, kdy kapry vezú“. — Žilinský urbář z r. 1688 (Urbare II, str. 465): Poluvsie „povinni jsú ze Sliezska ryby voziti“.

<sup>67</sup> Viz příl. č. 30 k r. 1625, č. 36 k r. 1626 atd.

<sup>68</sup> Výběrčí třicátků uh. komoře 1634 11. Skalica (OL, Camera, exaratae): o poddaných, kteří hnali ovce z panství makovického na trh do Hustopečí, prodali je ve Skalici a v Hodoníně.

<sup>69</sup> Smlouva mezi Tobiášem Klugem, koželuhem jihlavským a Matyášem Petánkem z Trnavy z r. 1635 28. 10. (MA Trnava Missiles): o prodeji uher. hovězích koží. — Výběrčí třicátku ve Stupavě uh. komoře 1648 17. 6. Stupava (OL Budapešť, Camera, exaratae): o dovozu syrových koží z Uher pro jablunkovské ševce.

<sup>70</sup> Příl. č. 17 k r. 1622, č. 32 k r. 1626, č. 37 k r. 1627. — Karel st. z Žerotína V. Libánovi 1635 8. 10. z Přerova (Fr. H r u b ý, *Mor. kor.* II, str. 510—11): Žádá, „abyšte mi nějakých dobrých karlátek z Uher přivezli“. — V gruntovníci osady Morávky na frýdeckém panství k r. 1690 (StA Opava G 628): „Dluh na tom gruntě do Slovák na zavzeté máslo 1 fl. 6 gr.“

<sup>71</sup> Fr. Mainuš, cit. m. — příl. č. 196 k r. 1677.

<sup>72</sup> Příl. č. 119 k r. 1643.

<sup>73</sup> Fr. Mainuš, cit. m.

Pokud jde o velikost (a ceny) zboží směny v tom či onom ohledu, je možno učinit jen kusé a neúplné závěry, stylizované na základě některých pohledávek<sup>74</sup>. Ale i z těchto pramenů vysvítá, že obrat ve zboží směně českých zemí a Slovenska v 17. a počátkem 18. století byl dosti značný. Hodnotíme-li dále obrat jedné i druhé strany v uvedené době, lze říci (i když chybí celkové přehledy, i když neznáme dobře peněžní prostředky, objevující se při obchodních transakcích), že import českých zemí převažoval kvalitativně i kvantitativně (jako v 16. a počátkem 17. století, tak i v době další) nad importem ze Slovenska. — Sly-li z českých zemí na Slovensko více průmyslové (řemeslné) výrobky a ze Slovenska do Čech zboží zemědělské, mělo slovenské zboží (jako před tím tak i v této době) menší hodnotu nežli naopak. Kupní síla českých obchodníků byla zřejmě větší nežli kupní síla obchodníků slovenských. Jen tak lze si vysvětlit poměrně velké zadlužování slovenských obchodníků i spotřebitelů vůči dodavatelům z českých zemí. Jen tak lze si vysvětlit, že zmínky o pohledávkách českých obchodníků na Slovensku jsou v meziměstské korespondenci častější nežli zprávy jiné a nežli pohledávky slovenských lidí v zemích českých. Je pravda sice, že korespondence adresované ze slovenských měst do Čech, v níž se takové zmínky o pohledávkách objevují, je málo; aspoň se jí málo zachovalo. Ale ze skutečnosti, že také v těchto drobtích se objevují více zprávy o jiných otázkách nežli o vymáhání obchodních záležitostí, zatímco v listech adresovaných z Čech na Slovensko je tato věc zpravidla na prvním místě, lze tento závěr jen potvrdit. Nakonec třeba dodat: I když mnohé předměty a výrobky, které přicházely z českých zemí na Slovensko či naopak, byly zbožím transitním<sup>75</sup>, šlo ve většině případů o přímý obchodní styk a o vývoz zboží, které bylo na obou stranách potřebné.

Co se týče způsobu prodeje zboží, lze říci, že toto nebylo zpravidla při přejímání ihned placeno, nýbrž že bylo převzato (a to zejména na slovenské půdě) na úvěr. Buď tomu tak bylo pro nedostatek hotových peněz, či z důvodů jiných. Z české strany se zásadně věřilo, jak to čteme v příslušných pramenech „v počtivost a ve jméno“ kupujícího. Věřilo se, že kupující svůj dluh za odebrané zboží ve stanovené lhůtě zaplatí. Dokladů o takovém úvěru na dluzích (více na straně slovenské než české) je velmi mnoho<sup>76</sup>. Případy zadlužení se strany obchodníků moravských a těšínských na Slovensku jsou podle zachovalých pramenů jen ojedinělé<sup>77</sup>.

Používání úvěru nebylo ovšem jen zvláštností obchodu vedeného mezi českými zeměmi a Slovenskem; nebylo jen zvláštností strany slovenské. Takový úvěr byl obvyklý i jinde (např. ve styku českých zemí s Krakov-

<sup>74</sup> Viz příl. č. 3 k r. 1621, č. 19 k r. 1622, č. 25 k r. 1624, č. 85 k r. 1636, č. 110 k r. 1641, č. 111 k r. 1641, č. 148 k r. 1648, č. 176 k r. 1665, č. 177 k r. 1666, č. 181 k r. 1672, č. 184 k r. 1673, č. 216 k r. 1696. — Alžběta Lukrecie, kněžna těšínská, Žilinským: žádá o vyzdvížení a odeslání 200 tol. (1646 8. 8. Jablunkov, MA Žilina, Missiles).

<sup>75</sup> O transitní zboží na krakovském trhu viz F. r. Hejl, *Český obchod na krakovském trhu po Bílé hoře*. SPFFBU C 8, 1962, str. 228–250.

<sup>76</sup> Viz příl. č. 5, 1621, č. 5, 1621, č. 19, 1622, č. 25, 1624, č. 26, 1624, č. 33, r. 1626, č. 53, r. 1630, č. 58, r. 1631, č. 66, r. 1632, č. 63a, r. 1632, č. 61, r. 1632, č. 161, r. 1653, č. 165, r. 1654, č. 171, r. 1622, č. 175, r. 1665, č. 177, r. 1666, č. 178, r. 1671, č. 208, r. 1698.

<sup>77</sup> Viz příl. č. 22 k r. 1623, č. 57 k r. 1631.

vem, ve styku pražských obchodníků s cizinou). Neboť při obchodním styku nebývalo vždy dostatečné peněžní hotovosti. Vadila přitom také různost platidel. Proto úvěr tu i tam byl zpravidla jednou z podmínek čilejšího obchodního styku. Obchodníci byli nuceni prodávat své zboží buď za zboží jiné anebo na úvěr. Jinou okolností, která měla asi vliv na obchod pomocí úvěru, bylo nebezpečí hrozící při přepravě peněz. Zkrátka, jako jinde, tak i ve styku českých zemí a Slovenska vládlo v 17. i počátkem 18. století ovzduší určité důvěry. Neplacením pohledávek se obchodník připravoval o svou kupeckou víru; ochromoval svou živnost a vystavoval se nebezpečí soudního stíhání. — Dluh byl zpravidla zajišťován dlužním úpisem nebo jiným druhem právního zajištění (např. zápisem v městských knihách). Zápis v městských knihách byl považován za závazné zajištění pohledávky. Ale nejužívanějším způsobem, jak byla pohledávka zajišťována, byly soukromé úpisy, nazývané (už dříve v 16. a také v 17. a 18. století) šuldrpřífy, vydávané za účasti svědků, někdy i bez nich. Při nákupu větších ručovalo často za dlužníky město nebo vrchnost.

Takové řády vládly především na vnitřních trzích. Ale byly obvyklé také v zahraničním obchodním styku. Měly svou platnost ve smyslu jakéhosi nepsaného obchodního zákona. Obchodníci zpravidla při všech trzích a jarmarcích (uzavírajíce nové obchody) vyřizovali také staré pohledávky.

Tyto zvyklosti, běžné ve středoevropském obchodním životě i jinde nacházíme také ve styku českých a slovenských řemeslníků i obchodníků (stejně ve století 16. jako 17. i 18.) Dokladů o úvěru a pohledávkách českých obchodníků na Slovensku (naopak tomu bylo méně) je také pro 17. a 18. století mnoho. Vedle skutečného úvěru, učiněného za účelem nákupu zboží, jsme svědky také uzavírání rozličných půjček.

Přestože se vžily určité zvyklosti při úhradě úvěrových položek, a to jak obecně tak ve styku česko-slovenském, nebylo vždy snadné dostat peněz za zboží prodané na úvěr. Nejednou bylo třeba užívat rozličných prostředků, aby dlužník byl donucen k placení pohledávky. Za tím účelem vystupovala často ve prospěch zájmů jednotlivých věřitelů města, majitelé jednotlivých panství i její úředníci, na jejichž území příslušní věřitelé žili<sup>78</sup>. Přitom se sahalo napřed k rozličným domluvám, adresovaným městským radám i majitelům panství. Doufalo se, že dlužník poháněný exekučně před domácí právo se nebude moci opřít proti žalobě a popřít svůj dluh. Spoléhalo se na to, že městské rady či majitelé feudálních panství nebudou stranit místním měšťanům či obchodníkům, ale že budou více přihlížet k prosperitě a pověsti místního obchodu a obchodní důvěry. Když tyto cesty nevedly k cíli, sahalo se k násilí, tzv. obstávkám, které postihovaly zboží krajana příslušného dlužníka; anebo se těmi obstávkami aspoň hrozilo. To mělo za následek vznik nových sporů a interpelací ze strany postižených, ze strany jejich měst i vrchností. Všechno jednání se točilo namnoze kolem úsilí, aby postižení byli z obstávky propuštěni a aby jim

<sup>78</sup> Viz příl. 47 k r. 1629, č. 52 k r. 1629, č. 70 k r. 1635, č. 93 k 2. čtvrti 17. stol., č. 98 k r. 1639, č. 100 k r. 1639, č. 105 k r. 1641, č. 110 k r. 1641, č. 111 k r. 1641, č. 121 k r. 1643, č. 131 k r. 1645, č. 135 k r. 1646, č. 136 k r. 1646, č. 137 k r. 1646, č. 150 k r. 1651, č. 164 k r. 1654, č. 174 k r. 1664, č. 214 k r. 1692, č. 217 k r. 1696, č. 220 k r. 1702, č. 228 k r. 1731.

bylo zabavené zboží vráceno. V mnohých případech toto úsilí k cíli vedlo, v jiných nikoliv.

Promítneme-li vývoj česko-slovenských obchodních vztahů do celkové situace dějin 17.—1. pol. 18. stol., lze říci, že zbožní směna mezi oběma stranami v údobí mezi Bílou horou a před tzv. národním obrozením nebyla nepatrná, že k ní docházelo také za 30leté války a tím více po ní za určité renovace českého hospodářského života, že zbožní směny se účastnilo z českých zemí i ze Slovenska dosti lidí, že zbožní směna a účast na trhu se staly jedním z důležitých článků, které spojovaly české země a Slovensko také v 17. a 18. století. Je vidět, že ani v této době české řemeslo, ať plátenické, soukenické či jiné, neupadlo, nýbrž že se rozvíjelo; stačilo uspokojovat nejen domácí a vnitřní trh, ale bylo schopné vývozu navenek, mezi jiným také na Slovensko. Nelze tudíž mluvit o úpadku českého města v 17. a 18. stol., které se stalo především nositelem vzájemné zbožní směny<sup>79</sup>.

---

<sup>79</sup> Píše-li J. Pekař o hospodářském úpadku měst počátkem 18. stol. (J. Pekař, *České katastry* ... 1932), J. Klepl (*Král. města česká počátkem 18. stol.*, ČČH 1935), se vyslovuje jiným způsobem.

